

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Axmedov Jasurbek, Jabborova Gavharshod

QANQA ARXEOLOGIK YODGORLIGINI MUZEYLASHTIRISH MASALASI 9-14

Шухрат Эргашев

ФРАНЦИЯДА ИККИНЧИ РЕСПУБЛИКА ИНҚИРОЗИ ВА 1851 ЙИЛГИ ДАВЛАТ

ТЎНТАРИШИ 15-23

Касимова Шахноза Алишеровна

ПРИЕМЫ ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ В МУЗЕЙНОЙ ЭКСКУРСИИ 24-29

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Файзиева Ширин Шодмоновна

АГРОКЛАСТЕРЛАР ВА МАҲСУЛОТ ЕТИШТИРУВЧИЛАР ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИКНИНГ
ИҚТИСОДИЁТДА ТУТГАН ЎРНИ 30-35

Мусагалиев Ажунияз Жумагулович, Дустова Мухайё Худайбердиевна

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КОРХОНАЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ БОРАСИДАГИ АЙРИМ
МАСАЛАЛАР 36-41

Murodova Nargiza Utkirovna

TURIZM MARKETING FAOLIYATIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING AHAMIYATI 42-47

Kuchkarov Baxrom Kuziyevich, O'rmonov Xasanboy Haydarovich

КОМПАНИЯЛАРНИНГ МОЛИЯВИЙ ТО'ЛОВГА ЛАЙОҚАТСИЗЛИГИ ХАВФИНИ АНИҚЛАШ 48-55

Temirova Feruza Sagdullayevna

MARKETINGNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYASI -
BRENDING FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH 56-62

Sobirova Marhabo Haitovna

МЕВА-SABZAVOT KOOPERATSIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO'LLARI 63-67

Mamajonova Gulasal Oribjon qizi

KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH QUVVATLARIDAN FOYDALANISHNING
SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI 68-77

Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich

О'ЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙОТИНИНГ РИВОЈЛАНИШИДА ИНВЕСТИЦИЯ РИСКЛАРИНИ
БОШҚАРИШ SAMARADORLIGINI OSHIRISH 78-87

Тўхтамишов Азиз Қаҳрамонович

КЛАСТЕР ЁНДАШУВИ АСОСИДА ТУРИЗМ СОҲАСИНИНГ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ
МОҲИЯТИ, МАЗМУНИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ 88-101

Каржавова Хуршида Абдумаликовна

МАҲАЛЛА ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН ИЖТИМОЙ ХИЗМАТЛАР КўРСАТИШНИНГ
АСОСИЙ ЁЎНАЛИШЛАРИ 102-110

Soliyev Dilmurod Jamolovich

AYLANMA MABLAG'LARNI SAMARALI BOSHQARISH KORXONA FAROVONLIGINING
ASOSIDIR 111-119

Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH
MASALALARI 120-130

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Тўраев Шавкат Нишонович

ЖАМИЯТ МАФКУРАСИ ИЖТИМОЙ САФАРБАР ЭТИШНИНГ АСОСИЙ ОМИЛИ 131-137

Qodirov Davronbek Hoshimovich

TASAVVUF TA'LIMOTINING NAZARIYOTCHISI – ABULQOSIM QUSHAYRIY 138-143

Sharipov Dilshod Baxshilloevich

TINCHLIKNING UNIVERSAL (DUNYOVIY) TARTIB BO'YICHA TAHLILI 144-148

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Гаппаров Алибек Қаршибоевич

ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЛЕКСИКАНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК АСПЕКТИ 149-155

Fayzieva Zuxra, Sharipova Yoqut Quدراتillayevna

APPLICATION OF GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO THE BLIND
AND VISUALLY IMPAIRED 156-161

Ахмедшина Лилия Рафаэльевна

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТОВ «МУЖ « И «ЖЕНА»
В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ 162-166

Kholmuminova Makhliyo

DIFFERENCE BETWEEN MEANINGS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES 167-171

Shirinova Yekaterina

NUTQIY TAFAKKURNING PSIXOLINGVISTIK MUAMMOLARI 172-178

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Қутлымуратов Фарҳад Қалбаевич

ЮРИДИК ШАХСНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШДА СОЛИДАР
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 179-185

Kasimov Nodirjon Sodikjonovich

QASDDAN O'DIRISH JINOYATINING TUSHUNCHASI, TAVSIFI VA JINOIY HUQUQIY
XUSUSIYATLARI 186-196

Урманбаева Ферузахон Саттаровна

ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ ЗАРУРИЯТИ ВА МОҲИЯТИ 197-203

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Tursunaliyev Ilhomjon Axmedovich

“HAYOT DAVOMIDA TA'LIM” – JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARINI UZLUKSIZ
KASBIY RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEKANIZMI SIFATIDA (NAZARIY JIHATLAR
TAHLILI) 204-210

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

BO'LAJAK REJISSORLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA
TRENING MASHQLARINING AMALIY AHAMIYATI 211-217

Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIDA QAT'IYATLILIK SIFATINI JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA
TARBIYALASH 218-223

Бабаходжаева Наргиза Мухитдиновна

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ
ПСИХОЛОГИК-ПЕДАГОГИК ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ 224-229

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich

HARAKATLI O'YINLAR ORQALI 14-15 YOSHLI SUZUVCHLARNING JISMONIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISH 230-236

Fayzullaeva Madina Abdumumin kizi

ADVANCED PEDAGOGICAL EXPERIENCES IN ORGANIZING AND DEVELOPING THE
EDUCATIONAL PROCESS ON THE BASE OF DIGITAL TECHNOLOGIES 237-244

Yusupov Dilmurod Abdurashidovich

YADRO FIZIKASI BO'LIMLARINI O'QITISHDA INNOVATSION KOMPYUTER
TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASH ORQALI TALABALAR FAOLLIGINI OSHIRISH 245-254

Ergashev Omonboy Turgunbayevich

TALABALARNING BADIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY ZARURATI VA
PEDAGOGIK ASOSLARI 255-260

<i>Ruzmetova Novval Vahabdjano</i> THE ROLE OF FOLK TRADITIONS IN FORMING LEGAL CULTURE OF STUDENTS OF LAW SCHOOLS	261-269
<i>Raxmatov Otabek Urinbosarovich</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARIDA MILLIY SPORT TURLARI ASOSIDA AMALIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	270-274
<i>Makhmudov Furqat Djumaboyevich</i> YORUG'LIK KVANT NAZARIYASINING VUJUDGA KELISHI. YORUG'LIK KVANTI MAVZUSINI O'QITISH USULLARI	275-281
<i>Baba</i> K ВОПРОСУ МЕТОДИКИ ИЗУЧЕНИЯ ТЕОРИИ АТОМОВ ВОДОРОДА ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА КВАНТОВАЯ МЕХАНИКА	282-289
<i>Dexkanov Sherzod Abdumutalibovich</i> KAFEDRALARARO BITIRUV MALAKAVIY ISHLARINI TAYYORLASH – SIFATLI TA'LIMNI TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA	290-296
<i>Ҳакимова Муқаддас Ҳасановна</i> КОМПЕТЕНТЛИ ЁНДАШУВ АСОСИДА БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ-ПЕДАГОГИК ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	297-301

08.00.00 – Иқтисодиёт фанлари

Sobirova Marhabo Haitovna
QarMII mustaqil izlanuvchisi

MEVA-SABZAVOT KOOPERATSIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda qishloq xo'jaligini rivojlantirish va soha samaradorligini oshirishda meva-sabzavot kooperatsiyasini tashkil etish lozimligi keltirilgan. Meva-sabzavot kooperatsiyasini tashkil etish va uni barqaror rivojlantirish chora-tadbirlari keltirilgan.

Kalit so'zlar. meva-sabzavot, kooperatsiya, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat, samaradorlik, eksport.

Sobirova Marhabo Haitovna
Независимый исследователь КарИЭИ

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЛОДОВООЩНОЙ КООПЕРАЦИИ

Аннотация. В данной статье изложена необходимость организации плодоовощной кооперации для развития сельского хозяйства в Узбекистане и повышения эффективности сферы. Представлены мероприятия по организации плодоовощной кооперации и ее устойчивому развитию.

Ключевые слова. фрукты и овощи, кооперация, сельское хозяйство, продовольствие, эффективность, экспорт.

Sobirova Marhabo Haitovna
Independent researcher of the KarIEI

MEVA-SABZAVOT KOOPERATSIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Abstract. This article presents the need to organize fruit and vegetable cooperations in the development of Agriculture and increasing the efficiency of the sphere in Uzbekistan. Measures for the organization and sustainable development of fruit and vegetable cooperation are presented.

Keywords. Fruits and vegetables, cooperative, agriculture, food, efficiency, export.

<https://doi.org/10.47390/1342V3I3Y2023N09>

Mamlakat aholisining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojlarini uzluksiz va kafolatli qondirish, ichki iste'mol bozorini O'zbekistonda ishlab chiqarilgan mahsulotlar bilan ta'minlash evaziga, import hajmini qisqartirish natijasida eksport miqdorini oshirish qishloq xo'jaligi salohiyatini yuksaltirishda ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki bu tarmoq

aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari, sanoat korxonalarining esa xom ashyo resurslariga bo'lgan talabini uzluksiz qondirish imkoniyatini beradi. Qolaversa, O'zbekiston meva-sabzavotchilik mahsulotlarini yetishtirish uchun yuksak potensial va ishlab chiqarish salohiyatiga ega davlatdir.

Ekologik toza va xavfsiz bo'lgan qishloq xo'jalik mahsulotlariga talab dunyo bozorlarida tobora ortib bormoqda. Meva-sabzavot mahsulotlarini yetishtirish, saqlash, qayta ishlash va eksport qilish bo'yicha rivojlangan davlatlar tajribalarining tahlillari ushbu mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilarning kooperatsiyasi va klasterlarini rivojlantirish zarurati borligini ko'rsatmoqda. Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Kelgusida qishloq xo'jaligi vazirligi soha korxonalariga ko'rsatma berish, resurslarni taqsimlash, reja belgilash kabi eski ish usullaridan mutlaqo voz kechishi zarur. Buning o'rniga, vazirlik servis tashkilotiga aylanishi, xususiy agrosanoat tashkilotlariga yer holatini aniqlash, ekin turlari va urug'ni to'g'ri tanlash, zararkunandalarga qarshi kurashish, moliyaviy ko'maklashish, mahsulot bozorini topish bo'yicha xizmat ko'rsatishi kerak" [1]. O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi tarmoqlari oldida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning tannarxi past bo'lishini ta'minlash, mahsulotlar miqdorini ko'paytirish va assortimentini yaxshilash, mamlakat qishloq xo'jaligida mehnat umumdorligini oshirish kabi asosiy vazifalar turibdi.

Rivojlangan mamlakatlarda mehnat resurslarining 2-5 foizi, kam taraqqiy etgan aksariyat mamlakatlarda esa 90 foizgacha qishloq xo'jaligi tarmog'ida mehnat qiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda qishloq xo'jalik ishlab chiqarishi rivojlangan mamlakatlardagiga nisbatan ancha katta rol o'ynaydi. Yalpi ichki mahsulotda qishloq xo'jaligining salmog'i rivojlanayotgan mamlakatlarda o'rtacha 22 foizni, rivojlangan mamlakatlarda 4 foizni tashkil etadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda rivojlangan mamlakatlarda yetishtirilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining yarmidan ko'prog'i yetishtirilmoqda. BMT ekspertlari fikrlaricha, har yili oziq-ovqat muammosini yechish uchun uning hajmi 6 foiz oshirib borilishi talab etiladi [2].

Tahlillarga qaraganda, yurtimizda bog' va tokzorlarda hosildorlik juda past. Masalan, qishloq xo'jaligi rivojlangan AQSH, Xitoy, Italiya, Fransiya kabi davlatlarda bir gektar intensiv bog'dan 80-120 tonna, ayrim mevalardan 140 tonnagacha hosil olinsa, yurtimizda bir gektardan 10-30 tonna, an'anaviy bog'-tokzorlardan esa 4-5 tonna mahsulot olinadi [3]. Bu albatta iqtisodiy jihatdan samarasiz qishloq xo'jaligidir.

Meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirish sohasini rivojlantirish borasidagi iqtisodiy muammolar va qishloq xo'jaligida kooperatsiya va integratsiya jarayonini rivojlantirish masalalari xorijlik T.Buzina, N.Kuznetsova, I.Minakov, V.Volodin, L.Antonenko [5] kabi va boshqa agrar soha iqtisodchi olimlari ishlarida o'z aksini topgan. Respublikamiz qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi sharoitida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy yechimlar R.Xusanov, S.Usmonov, Q.Choriev, O.Umurzakov, T.Farmonov, N.Xushmatov, O.Jumaev, X.Xushvaqtova [4] kabi qator agrar iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlanmalari qatoridan o'rin olgan. Lekin yuqorida keltirilgan ishlarning turli davrlarda bajarilganligi, hozirgi paytda sohada agrofirma va kooperativlar faoliyatini tashkil etish borasidagi islohotlarning chuqurlashuvi meva-sabzavot mahsulotlarini sotish sohasida tadqiqotlar olib borishda kompleks yondashuvni taqozo etmoqda.

A.Chayanov "Kooperatsiyani, bir tomondan, umuman hech qanday ijtimoiy vazifalarni o'z oldiga qo'ymaydigan tashkiliy xo'jalik formulasi bo'lmish kooperativga va ikkinchi

tomondan, keng ijtimoiy harakat yoki aniqroq aytganda o'ziga xos mafkuraga ega bo'lgan va o'zining aniq mujassamlashuv quollaridan biri bo'lmish kooperativ shakllaridan foydalaniladigan harakat», deb talqin etadi. Mana shu so'nggi haarakat o'z oldiga ongli ravishda ijtimoiy maqsadlarni qo'yadilar va shu maqsadlarsiz ularni tasavvur etib bo'lmaydi» deydi. Uning fikricha bir xil turdagi mahsulot ishlab chiqaruvchilar birlashib kooperatsiyani tashkil etadi. Kooperativlar ko'proq daromad olish maqsadida kooperatsiyani tashkil etadilar. Natijada 5-6 ta dehqonlar birlashib, kooperatsiya nizomi asosida faoliyat ko'rsatadi. Kooperatsiya jarayonini tashkil qilishdan har bir kooperativ a'zosi moddiy manfaatdor bo'lmasa, kooperatsiya jarayoni o'z mohiyatini yo'qotadi. Chunki moddiy manfaatdorlik kooperatsiyaning rolini belgilovchi eng muhim omil hisoblanadi. Kooperatsiya xususiy, kollektiv va jamoa manfaatlari uyg'unlashuvining shunday bir shakli, bunda har bir shaxs undan moddiy manfaatdor bo'lishi kerak [7].

M.I.Tugan-Baranovskiy, kooperatsiya nazariyachisi bo'lib, uning «Kooperatsiyaning sotsial asoslari» (1916 yil) kitobida kooperativ harakatlar, kooperatsiya tushunchasining mohiyati to'liq ochib berilgan. Unda «Kooperativning asosiy aniqlovchi belgisi va uning kapitalistik korxonadan farqi — kapitalning foydaga yo'naltirilmaganligi. Kooperativ korxonada qo'yilgan kapitaldan foyda olish uchun tuzilmaydi, balki xo'jalik a'zolarini jamoa bo'lib faoliyat ko'rsatishi, ularning mehnat daromadlari yoki iste'mol ehtiyojlariga sarfini kamayishiga ko'ra yuksalishini bildiradi»[6].

Hozirgi vaqtda dunyodagi rivojlangan mamlakatlarda zamonaviy zanjirli oziq-ovqat do'konlari orqali meva-sabzavot savdosi tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, bu asosan an'anaviy chakana bozorlar hisobiga yaratilmoqda. Aytish kerakki, meva-sabzavotning 65 foizi, go'sht va sut mahsulotlarining 93-95 foizi dehqon xo'jaliklari va aholi tomorqalarida yetishtirilmoqda. Biroq, shu mahsulotlarni qayta ishlovchi korxonalar 50-60 foiz quvvatda faoliyat yuritmoqda. Meva-sabzavotchilik mahsulotlari hajmlarining yildan-yilga oshib borishi saqlash va qayta ishlash tarmog'idagi bir qator muammo va kamchiliklarni bartaraf etish, sohani isloh qilishda zamonaviy innovatsion, resurs tejaydigan raqamli texnologiyalardan keng foydalangan holda tub burilishni amalga oshirishni talab etmoqda. Xususan, Respublikada umumiy ishlab chiqarish hajmlariga nisbatan mevaning 18,9 foizi, sabzavot va poliz mahsulotlarining 5,6 foizi, uzumning 9,5 foizi sanoat korxonalarida qayta ishlanmoqda. Yetishtirilgan meva-sabzavot mahsulotlarini hududlarda saqlash uchun sovutgichlar bilan ta'minlanganlik darajasi 3,7 foizni (sovutish omborxonalari yil davomida bor-yo'g'i 20-22% ga mahsulot bilan ta'minlangan) tashkil etmoqda. Mavjud sovutgichlarning aksariyati ma'nan eskirgan, texnologik jihatdan yangilanmagan, zamonaviy texnologiya va raqamli innovatsion ishlanmalar lozim darajada tatbiq etilmagan. Soha uchun malakali kadrlar tayyorlash masalasiga innovatsion yondashuvni taqozo etmoqda. Ilg'or tajribali zamonaviy uskunalardan foydalanish bilan ishlash qobiliyatiga ega, qayta ishlash, saqlash yo'nalishi bo'yicha mutaxassislar tayyorlashga yetarlicha e'tibor berilmayapti. Saqlash va qayta ishlash korxonalarining zamonaviy-texnologik talablari va hajmlaridagi mahsulotlar bilan yetarli darajada ta'minlash masalalariga tizimli yondoshilmayapti. Transport va logistika sohasi zamon talabidan ortda qolmoqda.

So'nggi yillarda meva-sabzavotchilikni yuritish intensiv texnologiya asosida olib borilmoqda. Natijada qishloq xo'jaligida foydalaniladigan resurslar, jumladan, yonilg'i moylash materiallari, kimyoviy vositalar (meva-sabzavot yetishtirish uchun 255 ming tonna fosforli,

290 ming tonna azotli o'g'it yetishmaydi) va urug'lik narxlarining ortib ketishi, qishloq aholisi daromadlarining pastligi, shuningdek, mineral o'g'itlar, kimyoviy vositalarning qo'llanilishi, og'ir texnikadan foydalanish, yer resurslari sifatining yomonlashuvi, ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelmoqda[7].

Hududlarda yetishtirilayotgan mahsulotlar haqida xaridorlarga zarur bo'lgan ma'lumotlarni beruvchi axborot-maslahat markazlari va raqamli texnologiyalar faoliyati yo'lga qo'yilmagan.

Bundan tashqari respublikada transport-logistika borasidagi mavjud muammolarni hozirgacha hal etilmaganligi sababli mahsulotlarni saralash, qayta ishlash, qadoqlash va xaridorlarga yuborish muammoligicha qolmoqda.

Shu bois qishloq xo'jaligini jadal rivojlantirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun qishloq xo'jaligi sohasida mega loyihalar ishlab chiqish va amalga oshirish zarurati tug'iladi. Meva-sabzavotchilik mahsulotlarini tashqi bozorlarda sotish hisobiga mamlakat valyuta tushumining sezilarli qismi shakllanayotganligi ham sohani tubdan isloh qilish va jadal rivojlantirishning ustuvorligidan dalolat beradi.

Meva-sabzavot mahsulotlarini uzluksiz ishlab chiqarish, kooperativlarga birlashtirish hamda eksport salohiyatini oshirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishda mavjud bo'lgan quyidagi jiddiy to'siqlarni bartaraf etish talab etiladi:

- kichik ishlab chiqaruvchilar (dehqon xo'jaliklari) o'rtasidagi huquqiy-iqtisodiy hamkorlikni rag'batlantiradigan tartibga solish muhiti yaratilishi lozim. Buning natijasida mahsulot yetishtiruvchilar tomonidan talab etiladigan katta hajmdagi mahsulotlarni doimiy ravishda yetkazib berish imkoniyati paydo bo'ladi.

- ichki iste'mol bozorini qish-bahor mavsumida ham meva-sabzavot mahsulotlari bilan barqaror ta'minlash maqsadida ularni zahiraga g'amlash, shuningdek, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi mahalliy korxonalar ehtiyojini ta'minlash bo'yicha shartnoma asosida davlat buyurtmasi tizimini joriy etish lozim.

- qish-bahor mavsumida aholining arzon mahsulotlarga bo'lgan ehtiyojini imtiyoz va preferensiyalar berish orqali ta'minlash tizimi yaratilishi muhimdir.

- ichki bozorni himoyalash maqsadida proteksionistik, kompensasion va dempingga qarshi choralar qo'llash tizimi joriy etilishi zarur.

- meva-sabzavotchilik mahsulotlarini qayta ishlash, logistika va eksportni qo'llab-quvvatlash maqsadida sohaga to'g'ridan-to'g'ri investisiyalarni jalb qilish, shuningdek, oziq-ovqat xavfsizligi, sifatni boshqarish tizimlari, ilmiy tadqiqotlar va xorijda mahsulotlarimizning reklamasiga e'tibor qaratilishi kerak.

- dunyoda elektron tijoratning jadal rivojlanishini hisobga olib, yangi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini oshirish maqsadida, qishloq xo'jaligida raqamli texnologiyalarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash borasida yanada samarali faol choralar ko'rilishi zarur. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilar, klaster va kooperatsiyalar, agrologistik markazlar, qayta ishlab chiqaruvchilar, savdo tarmoqlarini o'z ichiga olgan elektron agrosanoat savdo portalini joriy etish maqsadga muvofiq.

- tarmoqqa innovasion, resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish, "Aqlli qishloq xo'jaligi" (Smart agriculture) va raqamlashtirilgan agrotexnologiyalar kompleks tizimi joriy etilishi kerak [6].

Yuqoridagi tahlildan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, meva va sabzavotchilik mahsulotlarini saqlash, qayta ishlash, eksport qilish hamda tayyor mahsulot holiga keltirish uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- hududlar kesimida meva-sabzavotchilik mahsulotlarini yetishtirish, saqlash, qayta ishlash va eksport bo'yicha zamonaviy agroklasterni tashkil etish. Bunda asosan mavjud yerlardan foydalanish yaxshi samara beradi;

- innovasion nano texnologiyalarni qo'llash hamda ilmiy-tekshirish institutlari xodimlarining salohiyatini bosqichma-bosqich oshirib borish;

- meva-sabzavot mahsulotlari asosan tayyor holda eksportga yo'naltirilayotgani tufayli iqtisodiy samara yetarli bo'lmayapti. Sohaga yangi innovasiyalar va ilmiy ishlanmalar jalb qilinsa, yanada yuqori samaradorlikka erishish mumkin;

- ho'l meva-sabzavot va tayyor mahsulot eksport qiladigan xo'jalik sub'ektlarining ishida yuzaga keladigan tashkiliy muammolarni bartaraf etish hamda imtiyozlar tizimini ishlab chiqish. Bunda davlat xususiy sheriklikni rivojlantirish ijobiy ta'sir ko'rsatadi;

- meva-sabzavot mahsulotlarini yetishtirish va bir vaqtning o'zida qayta ishlash bilan shug'ullanuvchi ishlab chiqarish majmualari, xoldinglar va ilmiy ishlab chiqarish birlashmalari faoliyatini kengaytirish. Ushbu tarmoqning rivojlanishi natijasida yangi ish o'rinlari yaratiladi.

Fikrimizcha, yuqoridagi taklif va tavsiyalar meva-sabzavot mahsulotlarini saqlash hamda qayta ishlash tizimiga joriy etilishi sohalarning iqtisodiy samaradorligi oshishiga xizmat qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020 yil 24 yanvar.
2. Hamdamov Q.S. Qishloq xo'jaligi korxonalarini faoliyatini boshqarish. T:- 2004 yil
3. Husanov R. Dehqon xo'jaligini yuritishning ilmiy va amaliy asoslari. – T.: Cho'lpon, 2000 yil
4. Umurzakov O'. Meva-sabzavotchilik qiymat zanjirida vertikal va gorizontal integratsiyaning ahamiyati. Toshkent, 2017 y.
5. Бузина Т.С. Оптимизация взаимодействия участников в региональных агропромышленных кластерах / Т.С. – Иркутск: Издательство Иркутский ГАУ, 2015.
6. Туган-Барановский М.И. Социальная основа сотрудничества. 1916 г.
7. Чаянов А. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации.- 1926

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).